

# SPRAWOZDANIA

KS. STANISŁAW CIEŚLAK SJ

AI Kraków

## SPOTKANIE PROFESORÓW I WYKŁADOWCÓW HISTORII KOŚCIOŁA W TURNO NAD PILICĄ, 9-10 IV 2015

Tradycja spotkań profesorów i wykładowców historii Kościoła liczy ponad 50 lat. Jak zwykle spotkania odbywają się w Oktawie Wielkanocy. Kolejne spotkanie miało miejsce w dniach 9-10 IV 2015 roku. Uczestników spotkania gościła diecezja radomska w Ośrodku Edukacyjno-Charytatywnym EMAUS w miejscowości Turno nad Pilicą. Ośrodek powstał w 2007 roku z inicjatywy ówczesnego ordynariusza diecezji radomskiej ks. arcybiskupa Zygmunta Zimowskiego dla upamiętnienia pontyfikatu papieża św. Jana Pawła II. Ośrodek EMAUS oddzielony lasem od pobliskiej drogi ekspresowej Radom-Warszawa usytuowany jest niedaleko Białobrzegów Radomskich w kompleksie leśnym, w bezpośredniej bliskości malowniczo wijącej się pośród lasów rzeki Pilicy. Rzekę można podziwiać m.in. z jadalni Ośrodka z tarasem widokowym. Ośrodek zapewnia znakomite warunki zarówno do odpoczynku (krótkich i długich spacerów leśnymi duktami i brzegami meandrow Pilicy), jak i konferencji naukowych. Do głównego budynku Ośrodka przylega pięknie urządzona kaplica.

Ks. dr Marcin Nabożny zapowiedział spotkanie profesorów i wykładowców historii Kościoła na łamach tygodnika katolickiego „Niedziela”. W artykule pt. *Historycy Kościoła przed rocznicą Chrztu Polski* przed-

stawił cel spotkania: „Zbliżająca się 1050. rocznica przyjęcia chrześcijaństwa na ziemiach polskich skłania do wielu inicjatyw, pomocnych w zrozumieniu i udokumentowaniu wpływu wiary w funkcjonowanie i kształtowanie państwa polskiego. Kościół katolicki przez ponad tysiącletnią obecność w Polsce odegrał znaczącą rolę i wniósł istotny wkład w dzieje naszej ojczyzny. W przygotowaniu do obchodów tego jubileuszu nie może zabraknąć refleksji ze strony kapłanów-profesorów historii Kościoła, którzy badają Jego przeszłość, by nieustannie ukazywać bogactwo dokonań, jak i nieustannie zmieniającą się rzeczywistość, w której funkcjonował Kościół poprzez swoje instytucje”<sup>1</sup>.

Tegoroczne spotkanie w Ośrodku w Turno nad Pilicą zgromadziło 60 historyków Kościoła, księży diecezjalnych i zakonnych, profesorów i wykładowców historii Kościoła pracujących w seminariach duchownych i zakonnych oraz w polskich i zagranicznych ośrodkach akademickich. W spotkaniu uczestniczyli także księża biskupi: ordynariusz diecezji gliwickiej i jednocześnie przewodniczący Sekcji Nauk Historycznych Komisji Nauki Wiary przy Konferencji Episkopatu Polski ks. biskup prof. dr hab. Jan Kopiec oraz ks. biskup pomocniczy diecezji zamojsko-lubaczowskiej dr hab. Mariusz Leszczyński. Spotkanie rozpoczęła poranna Msza św. koncelebrowana. Przewodniczył jej i wygłosił kazanie gospodarz spotkania – ordynariusz diecezji radomskiej ks. biskup Henryk Tomasik, który serdecznie przywitał wszystkich uczestników spotkania i życzył im pomyślnych obrad. Ks. bp Tomasik przybył także na zakończenie spotkania i pożegnał się z jego uczestnikami.

Przedpołudniowym obradom pierwszego dnia spotkania (9 IV 2015) przewodniczył ks. prof. dr hab. Stanisław Wilk SDB, rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 2004-2012. Podczas tej sesji wygłoszono cztery referaty. Jako pierwszy zabrał głos o. dr hab. Paweł Zajac OMI z referatem *Projekty nowego kształtu relacji Rzeczypospolitej ze Stolicą Apostolską w początkach panowania Stanisława A. Poniatowskiego*. Ożywioną dyskusję wywołała wśród uczestników spotkania kwestia religijności króla Stanisława A. Poniatowskiego, który zamierzał podjąć reformy Kościoła w Polsce w duchu febronianizmu, zbierał opinie na temat reform, ale ostatecznie ich nie przeprowadził.

---

<sup>1</sup> M. Nabożny, *Historycy Kościoła przed rocznicą Chrztu Polski*, „Niedziela” 14, 2015, s. 56.

Jako drugi wystąpił ks. prof. Marek Ingot SJ. Tematem jego referatu były *Nuncjatury w Rosji w 2. poł. XVIII i na początku XIX wieku*. O. Ingot zaznaczył, że dokumenty dotyczące nuncjatury w Rosji w tym okresie zostały opublikowane w pięciu tomach serii „*Studi e Testi*”, wydanych przez Bibliotekę Watykańską w latach 1927-1957. Następnie ukazał trzech nuncjuszy papieskich przebywających na dworze rosyjskim w latach 1783-1804. Pierwszym był abp Giovanni Andrea Archetti (1783-1784), który otrzymał misję zorganizowania Kościoła katolickiego na terenach Rzeczypospolitej zajętych po rozbiorze przez prawosławną Rosję. Drugim nuncjuszem w Rosji był abp Lorenzo Litta (1797-1799). Trzecim nuncjuszem był abp Tommaso Arezzo, który już w 1804 roku opuścił Rosję. Referent zacytował opinię jednego z największych badaczy historii stosunków między Rosją a Stolicą Apostolską, o. Marie-Joseph Rouët de Journal SJ, który stwierdził, że „w historii wzajemnych stosunków tylko te trzy misje miały charakter nuncjatur. W ścisłym tego słowa znaczeniu i oficjalnie trzej nuncjusze: abp Archetti, abp Litta i abp Arezzo mieli w swoich paszportach wpisane, że są «Ambasadorami Rzymskiego Papieża na Dworze Rosyjskim»”. Powrót nuncjusza apostolskiego do Rosji nastąpił dopiero w 1991 roku.

Po krótkiej przerwie jako trzeci w porannej sesji wystąpił z referatem ks. bp prof. dr hab. Jan Kopiec, który przedstawił *Priorytety dyplomacji papieskiej w Polsce w wiekach XVI-XVIII*. Mówca podkreślił wielkie zasługi na polu badań nad nuncjaturą w Polsce pasjonisty, ks. Henryka Damiana Wojtyśki (1933-2009), wybitnego znawcy stosunków papieżstwa z Polską w XVI-XVIII wieku, inicjatora serii źródłowej wydawanej od 1990 roku w Rzymie pt. *Acta Nuntiaturae Poloniae*. Ks. bp J. Kopiec wskazał na szereg problemów (wewnątrzkościelne, polityczne, religijne), którym musieli stawić czoła nuncjusze papiescy w Polsce oraz zauważył, że na ponad 60 nuncjuszków do końca I Rzeczypospolitej za wyjątkiem jednego (Chorwata) wszyscy byli Włochami.

Ostatnim referentem w porannej sesji był ks. dr hab. Wojciech Zawadzki, prof. UKSW, który zrelacjonował *Dekrety soborów Laterańskiego IV (1215) i Trydenckiego (1545-1563) w perspektywie historyczno-teologicznej*. Zanim przeszedł do kwestii zasadniczych, mówca przypomniał, że w omawianym okresie zaszły duże zmiany. Dotknęły one nie tylko Kościół, ale także społeczeństwo i świat. Zmiany te były spowodowane odkryciami naukowymi (np. Mikołaja Kopernika) i geo-

graficznymi (odkrycie Ameryki przez Krzysztofa Kolumba), a także wystąpieniami Johna Wycliffe'a, Jana Husa i Marcina Lutra.

Po referacie ks. dra hab. W. Zawadzkiego zabrał głos ks. prof. dr hab. Józef Mandziuk, który zapoznał uczestników spotkania ze stanem prac redakcyjnych nad przygotowaniem kolejnych tomów „Słownika polskich teologów katolickich”. Następny tom (t. 10 i być może t. 11) przygotowuje zespół pod redakcją ks. prof. dra hab. J. Mandziuka. Do współpracy zaproszono m.in. 44 zakony i zgromadzenia. Plan przewiduje opracowanie do „Słownika” 230 biogramów. Następnie przemówił ks. prof. dr hab. Roland Prejs OFM Cap, który kieruje pracami zmierzającymi do opracowania tomu uzupełniającego „Słownika polskich teologów katolickich”. Wyjaśnił on, że przygotowany tom (jeden a może dwa) obejmie teologów pominiętych w dotychczasowych tomach „Słownika”, a zmarłych do 2003 roku.

Po obiedzie uczestnicy spotkania wyjechali na wycieczkę do Radomia. Najpierw zwiedzili kościół pw. św. Wacława na Starym Mieście. Świątynia została wzniesiona w 1216 roku z fundacji księcia Leszka Białego. Potem przy Pomniku Czynu Legionów na radomskim Rynku podziwiali Dom Esterki i Dom Gąski oraz kolegium i kościół oo. pijarów, wznoszony w latach 1737-1756 według projektu Antonia Solariego, nadwornego architekta królów z dynastii saskiej. Obecnie w kolegium mieści się siedziba Muzeum im. Jacka Malczewskiego. Duże wrażenia na zwiedzających zrobił kościół farny św. Jana Chrzyciela wzniesiony w latach 1360-1370 z fundacji Kazimierza Wielkiego. W latach 1908-1909 kościół został przebudowany w stylu neogotyckim według projektu znanego architekta warszawskiego Józefa Piusa Dziekońskiego. Następnie historycy Kościoła zwiedzili katedrę pw. Opieki Najświętszej Maryi Panny. Neogotycka świątynia została zbudowana w latach 1894-1911 według projektu Józefa Piusa Dziekońskiego. W 1981 roku świątynia została ustanowiona konkatedrą diecezji sandomiersko-radomskiej, a 25 marca 1992 roku katedrą diecezji radomskiej. Uczestnicy spotkania odwiedzili też Muzeum Katedralne, w którym zgromadzono ekspozycję prezentującą dzieje diecezji sandomiersko-radomskiej.

Drugi dzień spotkania rozpoczęła Msza św. koncelebrowana, której przewodniczył ks. bp Mariusz Leszczyński, a kazanie wygłosił ks. bp Jan Kopiec. Obowiązki moderatora sesji pełnił ks. dr hab. Józef Łupiński, prof. UKSW. W programie drugiego dnia spotkania znalazły się cztery referaty. Pierwszym mówcą był ks. dr Łukasz Krucki. Temat jego wy-

stąpienia brzmiał: *Arcybiskupi gnieźnieńscy a ruch soborowy*. W swoim wystąpieniu ks. Krucki omówił zaangażowanie arcybiskupów gnieźnieńskich w kolegialne dzieło Kościoła poczynawszy od Soboru Laterańskiego IV (1215) aż do Soboru Watykańskiego II (1962-1965). Temat wystąpienia został zainspirowany rocznicami przypadającymi w tym roku: 800-leciem udziału Henryka Kietlicza w obradach Soboru Laterańskiego IV, 600-leciem przybycia Mikołaja Trąby na sobór w Konstancji, 500-leciem uzyskania przez Jana Łaskiego na Soborze Laterańskim V tytułu legata urodzonego (*legatus natus*) oraz 50-leciem zakończenia obrad Vaticanum II, na którym jedną z czołowych ról odegrał kard. Stefan Wyszyński, Prymas Tysiąclecia. Prelegent wykazał, że arcybiskupi gnieźnieńscy włączając się w obrady poszczególnych soborów odgrywali na nich ważną rolę. Troszczyli się o sprawy Kościoła polskiego, nie zapominając jednak o jego powszechności. Stawali się przez to dla tych koncyliarnych zgromadzeń niejednokrotnie mężami opatrznosciowymi.

Kolejnym mówcą był ks. prof. dr hab. Józef Mandziuk, który przedstawił *Udział polskich biskupów w II Soborze Watykańskim*. Referent zwrócił uwagę, że Sobór Watykański II był jednym z największych wydarzeń w dziejach chrześcijaństwa. Wspominał, że jego celem było dostosowanie działalności Kościoła (*aggiornamento*) do aktualnych potrzeb w świecie współczesnym. Uznał, że wkład polskich ojców soborowych w wielkie dzieło Vaticanum II jest pozytywny. We wszystkich czterech sesjach soborowych uczestniczyło 63 polskich hierarchów. Przybyli oni do Rzymu (niektórzy po raz pierwszy) z zza „żelaznej kurtyny”, nie mieli zaplecza ekspertów i musieli uważać, aby ich wystąpienia nie były zbyt atakowane przez polski reżim komunistyczny, mający swoich licznych przedstawicieli, a także przez liberalną prasę zachodnią (zwłaszcza włoską) i rewizjonistyczną prasę niemiecką. Wypowiedzi polskich biskupów zarówno w auli soborowej, jak i składane na piśmie, miały charakter świadectwa i przyczyniły się do ubogacenia soborowej świadomości Kościoła. W Soborze Watykańskim II nie wzięli udziału niektórzy biskupi polscy, którym władze ateistycznego systemu komunistycznego odmówiły paszportów.

Temat przedstawiony przez ks. prof. dr hab. Józefa Mandziuka wzbudził żywą dyskusję. Ks. prof. Stanisław Wilk, autor publikacji *Stefan Wyszyński Prymas Polski, ojciec Soboru Watykańskiego II (1962-1965). Wybór dokumentów* (Lublin 2013, wespół z A. Wójcik), zwrócił się

z apelem do zebranych o przeprowadzenie dalszych badań w celu całościowego przedstawienia zaangażowania biskupów polskich na Soborze Watykańskim II. Postulowano także analizę materiałów zgromadzonych w Instytucie Pamięci Narodowej, które dotyczą pracy biskupów polskich na Soborze Watykańskim II. Jeden z uczestników spotkania uwypuklił znaczącą rolę na Soborze ordynariusza diecezji katowickiej ks. biskupa Herberta Bednorza (1908-1889). Inny uczestnik spotkania przypomniał, że w Soborze Watykańskim II uczestniczył także ks. arcybiskup Adam Kozłowiecki SJ (1911-2007), pierwszy metropolita Łusaki, który utrzymywał kontakty z biskupami polskimi a podczas obrad soborowych wypowiedział się na temat działalności misyjnej Kościoła.

Po krótkiej przerwie jako pierwszy zabrał głos pracujący w Kongregacji Nauki Wiary w Rzymie ks. dr Albert Warso, który przedstawił *Rolę Papieskiego Kolegium Polskiego i Papieskiego Kościelnego Instytutu Polskiego w Rzymie w czasie II Soboru Watykańskiego*. Ks. Warso omówił w swoim wystąpieniu powstanie obydwu placówek polskich w Wiecznym Mieście oraz poświęcił dużo miejsca Instytutowi Polskiemu w Rzymie, który był rezydencją Prymasa Polski ks. kard. Stefana Wyszyńskiego podczas obrad soborowych. Jako ostatni mówca zabrał głos ks. dr hab. Tomasz Moskał, który wystąpił z referatem o intrygującym tytule: „*Zastaliśmy w zakrystii Turka w zawoju, z brodą ogromną*”. *Adam Prosper Burzyński OFM (1775-1830) jako prefekt apostolski w Egipcie*. Po powrocie do Polski ks. Burzyński był prowincjałem prowincji małopolskiej reformatów, a w końcu biskupem sandomierskim.

Podsumowania spotkania profesorów i wykładowców historii Kościoła dokonał ks. bp Jan Kopiec, który uznał je za owocne oraz przy okazji ofiarował uczestnikom swoją ostatnią publikację pt. *Relacje „ad limina Apostolorum” z diecezji wrocławskiej z lat 1589-1943. Edycja tekstów źródłowych* (Opole 2014). Obszerne dzieło weszło jako t. 139 do serii: „Opolska Biblioteka Teologiczna”. Natomiast ks. dr Henryk Borcz przedstawił sylwetkę wybitnego historyka Kościoła z diecezji przemyskiej ks. prof. Tadeusza Śliwy (ur. 1925), który z okazji jubileuszu otrzymał okolicznościowy dyplom podpisany przez uczestników spotkania. Warto dodać, że jednym ze stałych uczestników spotkań profesorów i wykładowców historii Kościoła jest ks. prof. dr hab. Józef Mandziuk. Tego roku obchodził pamiątkę złotego jubileuszu kapłaństwa, które przyjął 27 VI 1965 roku w Legnicy. Jubilat jest autorem wielu publikacji, m.in. wielotomowej *Historii Kościoła katolickiego na Śląsku*.

Spotkanie w Turno nad Pilicą było miejscem wymiany poglądów, dzielenia się osiągnięciami oraz planami badawczymi profesorów i wykładowców historii Kościoła. Nad jego sprawnym przebiegiem czuwał główny organizator z ramienia diecezji radomskiej ks. dr Rafał Piekarski. Materiały ze spotkania zostaną przedstawione w XV. tomie publikacji pt. *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, którą z niesłabnącym zapałem redaguje ks. prof. dr hab. Jan Walkusz z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

---

